

Koulurakennukset ja hyvinvointi

Arkkitehtuuri **positiivisen psykologian näkökulmasta**

Juha Kankaisto

Kandidaatintyö

Arkkitehtuurin laitos

Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

Aalto-yliopisto

Kevät 2020

Tekijä Juha Kankaisto

Työn nimi Koulurakennukset ja hyvinvointi. Arkkitehtuuri positiivisen psykologian näkökulmasta

Laitos Arkkitehtuurin laitos

Koulutusohjelma Arkkitehtuuri

Vastuupettaja Anne Tervo

Ohjaaja Helena Teräväinen

Vuosi 2020

Sivumäärä 34

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten koulurakennusten arkkitehtisuunnittelulla voidaan tukea käyttäjiensä hyvinvointia. Tulokulmana oli positiivinen psykologia, jonka keskeisenä ajatuksena on tietoinen onnellisuuden ja inhimillisen kukoistuksen lisääminen. Arkkitehtuurissa positiivista psykologiaa on tutkinut muun muassa Ruth Stevens työtovereineen (2019). He ovat yhdistäneet hyvinvoinnin PERMA-teoriaa (Seligman, 2011) palvelurakennusten suunnitteluun. PERMA-teoria on myös oman tutkielmani lähtökohtana. Työni koostuu kirjallisuuskatsauksesta ja empiirisestä osasta, jossa kysyttiin 23 opetushenkilökunnan edustajan näkemyksiä hyvinvointia edistävästä koulurakennuksesta. Kysely rakentui PERMA-teorian viidelle käsitteelle. Ne ovat *positive emotions*, *engagement*, *relationships*, *meaning* ja *accomplishment*. Vastaukset teemoittelin kyseessä olevien käsitteiden mukaisesti. Teemoja nousi kaikkiaan 12. Ne yhdistin induktiivisesti neljäksi kategoriaksi; *tarkoituksenmukaisuus*, *muovautuvuus*, *avoimuus* ja *yhteys ulkomaailmaan*. *Tarkoituksenmukaisuus* sisältää rakennuksen toiminnalliset piirteet. *Muovautuvuudella* tarkoitetaan tilojen joustavia käyttömahdollisuuksia. *Avoimuus* sisältää ajatuksen tilojen avaruudesta ja avoimesta toimintakulttuurista. *Yhteys ulkomaailmaan* tarkoittaa koulurakennuksen soveltumista palvelemaan laajemmin yhteiskuntaa sekä koulun käyttäjille mahdollisuutta olla yhteydessä fyysiseen ympäristöön ja kommunikoida maailmanlaajuisesti. Muodostamani kategoriat voivat toimia koulurakennusten suunnittelun suuntaviivoina. Kaikkiaan tutkielmani osoittaa, että PERMA-teoriaa on mahdollista käyttää suunnittelun tukena, kun halutaan luoda rakennuksia, joissa käyttäjien hyvinvointi on keskiössä.

Avainsanat arkkitehtuuri, koulurakennus, positiivinen psykologia, PERMA-teoria

Abstract

My purpose of the current study was to find out how school architecture can promote the well-being of its' users. Positive psychology was applied as a starting point. Positive psychology aims at intentionally increasing happiness and human flourishing. In architecture, Ruth Stevens and her colleagues (2019) have studied positive psychology. She has combined the PERMA theory of well-being (Seligman, 2011) with planning of residential care centers. PERMA theory is the basis in my study, too. My thesis consists of a literature review and an empirical part with a questionnaire. The questionnaire was built on the five concepts of the PERMA theory (*positive emotions, engagement, relationships, meaning and accomplishment*). 23 school professionals wrote their ideas on a well-being promoting school building. I divided the answers to themes according to the PERMA theory. Altogether, 12 themes were obtained. I combined the themes inductively to four categories: *functionality, flexibility, openness* and *connection with the surrounding world*. *Functionality* means that the building has necessary resources and settings. *Flexibility* entails the idea of having convertible spaces with many affordances. *Openness* includes open, wide spaces and also openness in the working culture. *Connection with the surrounding world* means that the school building can serve the society in a wider sense and enable the school users to have a contact with the surrounding environment and to communicate globally. The formed categories can serve as guiding lines when planning school buildings. Overall, my study shows that PERMA theory can be exploited to support planning when wishing to create buildings where users' well-being is a central aspect.

Sisällysluettelo

1 Johdanto ja tutkimuskysymys	1
2 Suomalaiset koulurakennukset	3
2.1 Historiaa	3
2.2 Oppimistilat 2000-luvulla	4
3 Mitä on positiivinen kasvatus	8
3.1 Positiivinen psykologia lähtökohtana	8
3.2 Hyvinvointia voidaan opettaa	9
3.3 PERMA-teoria	10
4 Arkkitehtuuri hyvinvoinnin takana	12
4.1 Arkkitehtuuri ja hyvinvointi	12
4.2 PERMA-teoria arkkitehtuurissa	14
5 Tutkimusmenetelmät	16
5.1 Vastaajat ja aineiston keruu	16
5.2 Kyselylomake	17
5.3 Aineiston analysointi	18
6 Tulokset	19
6.1 P, Positive emotions, myönteiset tunnetilat	19
6.2 E, Engagement, sitoutuminen	20
6.3 R, Relationships, ihmissuhteet	21
6.4 M, Meaning, merkityksellisyys	22
6.5 A, Accomplishment, aikaansaaminen	23
6.6 Yhteenveto tuloksista	24
7 Pohdinta	26
7.1. Tutkimuksen yleinen tarkastelu	26
7.2 Tutkimuksen rajoitukset	27
7.3 Päätelmiä	28
Lähteet	
Liitteet	

1 Johdanto ja tutkimuskysymys

Kokonaisvaltaista hyvinvointia on arkkitehtonisilla ratkaisuilla tuettu erilaisissa työtiloissa, hoitolaitoksissa ja asuinrakennuksissa kasvavasti tämän vuosikymmenen aikana. ”Design for Human Flourishing” (DfHF) on belgialaisen arkkitehtiryhmän lanseeraama käsite, jonka keskeiseksi lähtökohdaksi he määrittelevät inhimillistetyimmän suunnittelun (Stevens, Petermans & Vanrie, 2019). He kirjoittavat humanisaatiotrendin osoittavan arkkitehtien olevan matkalla kohti empaattisempaa suunnittelua, joka ottaa asiakkaan tarpeet entistä paremmin huomioon (Stevens ym., 2019, s. 394-395). Heidän mukaansa hyvinvoinnin edistäminen arkkitehtuurilla on kuitenkin toistaiseksi ollut hajanaista ja hyvinvoinnin käsitteen määrittely puutteellista.

Koulujen arkkitehtuurisuunnittelun lähtökohdaksi käyttäjiensä hyvinvoinnin edistäminen ei vielä yleisesti nouse. Kirjallisuudesta löytyy harvoja viittauksia koulujen arkkitehtuuriin, jonka päämääränä olisi oppilaiden ja opettajien kukoistus tai onnellisuus. Sen sijaan viihtyvyyden ja toimivuuden tekijöitä on tutkittu suomalaisessakin kouluarkkitehtuurissa (mm. Nuikkinen, 2009; Sulonen, 2011). InnoSchool-hankkeessa (Smeds, Krokfors, Ruokamo & Staffans, 2010) tavoitteena oli suunnitella koulu, joka pystyisi tyydyttämään käyttäjiensä elämänmittaisen tarpeen oppia ja tätä kautta lisäämään myös yhteisön hyvinvointia. Hyvinvointia ei siten vielä pidetä lähtökohtana vaan oppimisen seurauksena. Tänä päivänä tiedetään kuitenkin hyvin, että hyvinvoiva ihminen oppii parhaiten ja pahoinvoivaa, stressaantunutta oppilasta on vaikea saada oppimaan (esim. Noddings, 2003). Hyvällä suunnittelulla voidaan parantaa hyvinvoinnin edellytyksiä ja siten tukea oppimista (Steemers, 2019).

Positiivinen psykologia ja positiivinen kasvatus ovat uudehkoja, tällä vuosikymmenellä jalansijaa saaneita käyttäytymistieteellisiä paradigmoja (Seligman & Csíkszentmihályi, 2000, 2014), joiden keskeisenä tavoitteena on inhimillisen hyvinvoinnin tutkiminen ja edistäminen pahoinvoinnin poistamisen asemesta tai sen rinnalla. Olettamuksena on, että hyvinvointia ja kukoistusta voidaan saavuttaa tietoisilla valinnoilla. Seligmanin (2011) PERMA-teoria on yritys esittää kukoistuksen tekijät kokonaisuutena. PERMA on lyhenne viidestä käsitteestä:

P = positive emotions, iloitseminen, onnistumiset;

E = engagement, tekeminen ja sitoutuminen, flow;

R = relationships, mahdollisuus liittyä toisiin ja muodostaa ystävyys-suhteita;

M = meaning, mielekkäys, korkeampi motiivi tekemiselle;

A = accomplishment, aikaansaaminen.

PERMA-teoriaa avaan tarkemmin luvussa 3.3.

PERMA-teoriaa on sovellettu arkkitehtuurissa toistaiseksi mm. senioritalojen, sisäpihojen ja lasten maatilán suunnittelussa (Stevens, Petermans & Vanrie, 2014). Stevens työtovereineen on pilkkonut teorian osatekijät pienemmiksi tavoitteiksi, joita arkkitehtuurissa voidaan ottaa huomioon. Päiväkotí- ja koulurakennussuunnitteluun PERMA:n teoreettinen viitekehys voi sopia hyvin, ja tässä kandidaatintyössä tavoitteeni on selvittää sitä. Oma motivaationi tutkia hyvinvoinnin lisäämiseen tähtäävää kouluarkkitehtuuria lähti liikkeelle tutustuttuani positiiviseen psykologiaan ja ”Design for Human Flourishing” ajatteluun (Stevens ym., 2019).

Tutkimustehtävänäni on tarkastella koulurakennusten tilallisia ja muita arkkitehtonisia ratkaisuja PERMA-teorian näkökulmasta. Tutkimukseni koostuu kirjallisuuskatsauksesta ja kyselystä, joka tehtiin 23:lle opetusalan ammattilaiselle. Kyselyllä haettiin vastausta siihen, millaisilla suunnitteluratkaisuilla voitaisiin edistää hyvinvointia koulurakennuksissa PERMA-teorian mukaisesti. Vastaajat ehdottivat koulurakennukseen ratkaisuja, jotka teemoittelin ja yhdistin kokoaviksi kategorioiksi.

Esittelen työssäni ensin lyhyesti suomalaisen koulurakentamisen arkkitehtuurin kehittymisen keskeisiä linjoja ja uusimman opetussuunnitelman oppimiskäsityksen vaikutusta kouluarkkitehtuuriin. Kolmannessa pääluvussa avaan positiivisen kasvatuksen taustaa ja oppimista tukevia hyvinvoinnin tekijöitä. Neljännessä pääluvussa kuvaan, miten arkkitehtuurilla on yritetty edistää hyvinvointia ja miten PERMA-teoriaa on jo sovellettu arkkitehtuuriin. Viidennessä luvussa esittelen tutkimukseni empiirisen osan ja tutkimusmenetelmät, joiden avulla saadut tulokset kuvataan luvussa kuusi. Päätän tutkielmani pohdintaosuuteen luvussa seitsemän, jossa kokoan saamani tulokset ja esitän niistä johtopäätökseni.

2 Suomalaiset koulurakennukset

2.1 Historiaa

Suomalaisen koulunkäynnin voidaan katsoa alkaneen 1600-luvulla Turun piispa Johannes Gezelius vanhemman (Laasonen, 2012) kansanvalistustarmon seurauksena. Erityisesti vuoden 1686 kirkkolaki oli ankara. Sen mukaan: *”Ja ei pidä ketän kihlattaman, joka ei taida Lutheruxen Catechismusta eikä ole ollut Herran ehtoollisella”*. Laki velvoitti jokaisen suomalaisen hankkimaan edes auttavan lukutaidon, muuten naimalupaa ei hellinnyt. Aluksi lukkarit ja sittemmin pappien määräämät koulumestarit kiersivät opettamassa kansaa talosta taloon. Lukemaan opettelu oli kokonaan seurakunnan vastuulla, ja kodeissa pidetyillä kinkereillä lukutaito punnittiin. Kiertokoulut olivat vallitseva opettamisen muoto koko 1700-luvun, ja erillisiä, nelivuotisia, kansakouluja alettiin perustaa runsaammin vasta 1850-luvulla. Tuolloin varakkaammat kartanonomistajat ja tilalliset avasivat maillensa kouluja. Eräs vanhimmista oli 1831 avattu eteläpohjanmaalainen Orisbergin koulu, joka toimi Orisbergin kartanon tiloissa (Halila, 1949-50). Kaikkiaan kansakoulua käytiin vähänlaisesti, sillä kiertokoulujen katsottiin tyydyttävän tavallisen ihmisen sivistystarpeen. Kaupungeissa kansakoulut olivat maaseutua suosituimpia, sillä kasvava teollisuus tarvitsi luku- ja laskutaitoista työvoimaa.

Koulujen koko ja määrä kasvoi koko 1800-luvun. Uno Cygnaeuksen sivistystyön ja vuonna 1866 annetun kansakouluasetuksen jälkeen varsinaiset koulurakennukset alkoivat yleistyä (Halila 1949-50). Niiden suunnittelussa alkoi näkyä opetuksellisiin tarpeisiin suuntautunutta funktionaalisuutta, ja mm. luokkahuoneiden riittävä valoisuus ja tilavuus oli huomioitava (Lilius 1982, s. 32-36). Kansakoulussa oli kuitenkin yleensä yksi tai kaksi luokkaa, eivätkä tytöt ja pojat käyneet samaa koulua. Vuonna 1898 julkaistiin asetus, jonka mukaan maalaiskunnat oli jaettava koulupiireihin. Kenenkään koulumatka ei saanut ylittää viittä kilometriä. Koulujen rakentaminen vilkastui ja suunnitteluun otettiin mukaan myös opettajakuntaa.

Luokkahuoneesta tuli tilallinen perusyksikkö, ja koulujen kasvettua koko 1800-luvun keskikäytäväjärjestelmä omaksuttiin vallitsevaksi tavaksi tilalliseen jäsentelyyn. Keskikäytävän ohella koulurakennuksiin suunniteltiin sivukäytävät, ja juhla- ja voimistelusalit sijoitettiin usein omaan sivusiipeensä. Tämä malli säilyi vallitsevana suomalaisessa koulusuunnittelussa 1950-luvulle asti (Lilius, 1982, s. 103). Keskikäytävämallin lisäksi käytettiin myös ratkaisua, jossa keskushallin ympärille luokkahuoneet sijoitettiin (Lilius 1982, s. 118). Tätä ratkaisua jalostettiin edelleen siten, että rakennettiin useamman kerroksen korkuinen keskustila, jonka ympärille toiminnot sijoitettiin. Tästä esimerkkinä on vuonna 1972 valmistunut Helsingin suomalainen

yhteiskoulu, jonka suunnittelivat Heikki ja Kaija Siren. Niin kutsuttu solumalli yleistyi 1960-luvulla. Tällöin ideana oli sijoittaa esimerkiksi samoja luokka-asteita käyvät rinnakkaisluokat omiin soluihinsa, joissa usein myös oli oma sisäänkäynti, eteis- ja WC-tilat. Varhaisimpia esimerkkejä tästä koulutyypistä on Osmo Siparin suunnittelema Metsolan kansakoulu Espoon Tapiolassa. Koulu valmistui 1960.

Peruskoulun saapuminen Suomeen 1970-luvulla uudisti oppimiskäsityksen ja vaikutti voimakkaasti myös koulurakennusten suunnitteluun (Museovirasto, 1970-luvun koulu). Peruskoulussa kansakoulu, kansalaiskoulu ja keskikoulu yhdistettiin yhdeksi oppivelvollisuuskouluksi, ja rakennusten oli toimittava yhä monipuolisemmissa tehtävissä. Ainekohtaisia luokkia, avotiloja ja ryhmätyötiloja oli rakennettava lisää, kirjasto- ja liikuntatiloja yhdistettiin koulurakennuksiin, ja erityisoppilaiden tarpeita varten saatettiin suunnitella omia tiloja. Rakennemuutoksen ja kaupungistumisen myötä lähiöalueille alkoi nousta uudentyyppejä, yhä suurempia oppilasmääriä palvelevia koulurakennuksia. Esimerkiksi Martinlaakson koulu suunniteltiin avoimeksi oppimisympäristöksi, jossa siirryttiin luokkahuonesidonnaisuudesta avoimiin työskentelytiloihin. Arno Savela suunnitteli koulun, joka valmistui 1974.

1900-luvun lopulla suunnittelu suuntasi pelkkien ”koulutalojen” tuotannosta yhä enemmän laajenevien oppimisympäristöjen synnyttämiseen. Oppimisympäristöllä tarkoitetaan kaikkia oppimiseen liittyviä välineitä, materiaaleja ja palveluita (Manninen ym., 2007, s. 15). Vuosituhannen vaihdetta kohti tultaessa erilaiset mediateekkitilat ja tietotekniikan sijoittaminen yleisemminkin tilaratkaisuihin tulivat osaksi oppimisympäristökäsitettä.

2.2 Oppimistilat 2000-luvulla

2000-luvulla kouluja alettiin suunnitella oppimiskeskuksina, joissa monenlaiset toiminnot mahdollistuivat. Yhtenäiskoulut lisääntyivät ja koulurakennuksiin oli saatava eri ikäluokkia, heterogeenistyvää oppilasainesta ja yhä enemmän myös oppiaineista riippumatonta opetusta palvelevia tiloja. Tämä tarkoitti tilojen monimuotoistumista monella tasolla. Kouluihin suunniteltiin muovautuvia tiloja ja perinteisten luokkahuoneiden rinnalle kehiteltiin avoimempaa ja vapaamuotoisempaa opiskeluympäristöä. Tiukasta oppiainekeskeisyydestä siirryttiin tieteenalakohtaiseen opiskeluun. Monia oppiaineita yhdistäviä projekteja ja ilmiöiden tutkimista alettiin suosia (Manninen ym., 2007; Nuikkinen 2009). Oppilaat saattoivat opiskella vaihtuvissa ryhmissä erilaisia välineitä hyödyntäen. Yhteisopetus tai ”samanaikaisopetus”, jossa kaksi tai useampi opettaja on yhtä aikaa isompaa oppilasryhmää vetämässä, on yleistynyt tällä vuosituhannella. Tämä

Kuva 1. Rajatorpan koulu, 2019
Arkkitehdit Frondelius+Keppo+Salmenperä Oy
Arkkitehdit Rudanko+Kankkunen Oy

opetussuunnitelman mukaisia kuin "suljetutkaan oppimisympäristöt" sitä olisivat, vaan niitä on päädytty rakentamaan kuntien ja paikallisten opetuksen järjestäjien päätöksillä. Opetussuunnitelma (Opetushallitus, 2014) mainitsee kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin useissa kohdissaan, mutta tilaratkaisuihin suunnitelma ei puutu. Erityisesti "ilmiöoppimisen" on väitetty tarvitsevan suuria tiloja ja esimerkiksi pulpettien jopa haittaavan opiskelua (Konttinen, Helsingin Sanomat 26.01.2020). Opetushallituksen oppimisympäristöjen asiantuntija,

erityisesti vaikutti suurempien oppimistilojen ja luokkahuoneiden joustavuuden vaateisiin. Esikoulun ja aamu- ja iltapäiväkerhojen siirtyminen yhä enemmän kouluihin sekä inklusion vaatimus eli kaikkien oppilaiden oikeus opiskella lähikoulussaan edelleen lisäsivät tilojen muunneltavuuden tarvetta.

Uusia kansallisia perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita (Opetushallitus, 2014) alettiin valmistella 2000-luvun kääntyessä kohti 2010-lukua. Opetussuunnitelma ei suoraan mainitse koulurakennuksen yksityiskohdista mitään, vaan koulurakentamisen keskiössä ovat oppiminen ja sitä uusimpien oppimiskäsitysten mukaan funktionaalisesti tukevat, terveet tilat (Opetushallitus, 2014). Vaikka toisin kuulee joskus väitettävän (Konttinen, Helsingin Sanomat 26.1.2020), opetussuunnitelma ei missään kohdin anna koulurakennusten arkkitehtuurille tarkkoja suuntaviivoja. Avoimet oppimisympäristöt esimerkiksi eivät ole sen enempää uuden

Kuva 2. Jätkäsaaren peruskoulu, 2019
Aarti Ollila Ristola Arkkitehdit Oy

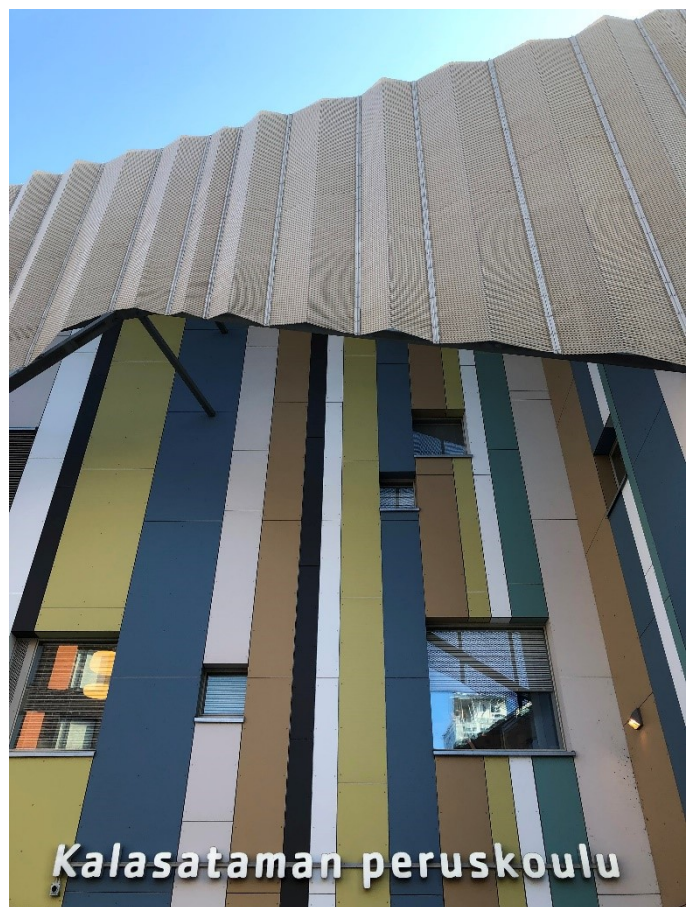

*Kuva 3. Kalasataman peruskoulu, 2016
JKMM Arkkitehdit Oy*

Sisäilmaongelmat ja pyrkimys noudattaa kestävästä kehityksen periaatteita ovat näkyneet oppimiskeskusten suunnittelussa muun muassa puurakentamisen lisääntymisenä. Esimerkiksi Suomalais-venäläisen koulun uudisrakennus valmistetaan massiivipuulementeistä, mitä on perusteltu myös pienemmällä hiilijalanjäljellä (Arkkitehdit Frondelius + Keppo + Salmenperä Oy). Vaikka 2000-luvulla on koetettu lisäksi noudattaa viihtyisyyden, esteettömyyden ja ergonomian vaateita, suoraan ja lähtökohtaisesti oppilaiden tai koulun henkilökunnan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin tähtäävää kouluarkkitehtuutta ei vielä tiettävästi ole.

Eräs eniten käytetyistä käsitteistä opetussuunnitelmassa (Opetushallitus, 2014) on vuorovaikutus. Käsite esiintyy paitsi opetussuunnitelman yleisessä osassa, myös melkein kaikkien oppiaineiden yhteydessä. Miten

yliarkkitehti Reino Tapaninen on maininnut, että tietoa siitä, millä tavoin koulurakennus saadaan mahdollisimman hyvin oppimista tukevaksi, on kerättävä suoraan käyttäjiltä (Konttinen, Helsingin Sanomat 26.01.2020). Rohkeita kokeilevia koulurakennuksia on 2010-luvulla noussut eri puolelle Suomea (Espoossa esimerkiksi Kuninkaantien ja Opinmäen koulut, Helsingissä Arabian, Kalasataman ja Jätkäsaaren koulut). Epäselvää on, missä määrin käyttäjäkokemukset tai toiveet ovat suunnitelmiin vaikuttaneet (Konttinen, Helsingin Sanomat 26.01.2020).

*Kuva 4. Kalasataman peruskoulu, 2016
JKMM Arkkitehdit Oy*

kouluarkkitehtuuri voisi tukea keskeistä hyvinvoinnin tekijää eli vuorovaikutuksen paranemista ja monipuolistumista? Avoimet oppimisympäristöt ovat kenties yritys tähän suuntaan. Tutkittua tietoa tosin ei vielä ole siitä, tehostuuko vuorovaikutus suuressa jakamattomassa tilassa vai onko siitä ennemminkin haittaa. Jos oppilaat joutuvat käyttämään koulussa kuulosuojaimia (Hirvonen, 2019, s. 19), tilasuunnittelua ei voine pitää onnistuneena.

3 Mitä on positiivinen kasvatus?

3.1 Positiivinen psykologia lähtökohtana

Positiivinen psykologia on tällä vuosituhannella voimakkaasti levinnyt käyttäytymistieteellinen tutkimussuunta, jonka lähtökohtana on ihmisen hyvinvoinnin tutkiminen. Positiivista psykologiaa ja sen koulusovelluksia on Suomessa tutkinut mm. erityispedagogiikan dosentti Lotta Uusitalo-Malmivaara. Hänen toimittamansa teos *Positiivisen psykologian voima* (2014) oli ensimmäisiä suomeksi kirjoitettuja kokoomateoksia aiheesta. Kaikkiaan positiivisen psykologian periaatteet eivät ole uusia vaan pohjaavat humanistipsykologiaan, jonka juuret ovat vahvasti viime vuosituhannen puolella. Jo vuonna 1958 sosiaalipsykologian professori Marie Jahoda kirjoitti paljon siteeratun lauseensa *”pahoinvoinnin poistaminen ei takaa hyvinvoinnin syntyä”*. Vaikka 1950-luvulla positiivisesta psykologiasta ei vielä puhuttu, Jahodan lause edustaa sen ydintä: on toimittava, jotta pääsemme nollatasolta ylös kohti parempaa vointia ja toimivuutta. Päämääränä on oltava inhimillinen kukoistus huonovointisuudesta tervehtymisen lisäksi. Vaikeuksien ja ongelmien selvittämisen rinnalla on aktiivisesti tutkittava hyvinvoinnin edellytyksiä.

Vuonna 2000 professorit Martin Seligman ja Mihály Csíkszentmihályi toimittivat *American Psychologist* -lehden erikoisnumeron, jonka artikkelikokoelmassa he yhdessä työtovereidensa kanssa pohtivat, minkä takia hyvinvoinnin saavuttamisessa oli epäonnistuttu. Miksi masennus, ahdistuneisuus ja muut mielen häiriöt lisääntyivät, vaikka materiaaliset ja sosiaaliset edistysaskeleet olivat monella elämän saralla huikeat? Tutkijaryhmän yhtenä pääteesiä oli havainto ihmisen erehtymisestä juoksemaan vääränlaisten onnen edellytysten perässä, kyvyttömyys katsoa kohti toimivaa ja tietämättömyys siitä, miten hyvinvointia voidaan oppia ja opettaa.

Vuoden 2000 jälkeen positiivinen psykologia on laajentunut koskemaan lukuisia elämäna alueita: johtamista, oikeuskäytänteitä ja talouselämää; lääketiedettä, sosiaalitieteitä ja voimakkaasti kasvatustieteitä (kokoavasti aihealueesta esimerkiksi lähteestä VIA Institute on Character). Taiteissa positiivinen psykologia on näkynyt terapeuttien, voimauttavien teosten ja tilojen suunnitteluna (Wilkinson & Chilton, 2013). Arkkitehtuurissa positiivinen psykologia on uusi tulokas, jonka vaikutus on ilmennyt toistaiseksi eniten biofiilisessä suunnittelussa ja maisemasuunnittelussa (Joye, 2007). 2010-luvulla arkkitehtuurissa on kuitenkin enenevässä määrin sovellettu positiivisen psykologian periaatteita. Kasvatustieteissä positiivista psykologiaa kutsutaan usein yleisnimellä positiivinen kasvatus tai positiivinen pedagogiikka. Mistään tarkkarajaisesta

dogmaattisesta oppijärjestelmästä ei ole kyse, vaan positiivisen kasvatuksen käsitteen piiriin voidaan laskea vahvuuskasvatusta, hyveoppia, arvostamisen pedagogiikkaa ja sosio-emotionaalisten taitojen opettamista (Uusitalo-Malmivaara & Vuorinen, 2016). Keskeisin positiivisen kasvatuksen päämäärä on jokaisessa ihmisessä piilevän voimavaraisuuden ja kyvykkyyden tuominen esiin ja hyvien puolien vahvistaminen heikkouksien korjaamisen rinnalla. Positiivinen kasvatus tai positiivinen psykologia ei ole syntynyt ”negatiivista kasvatusta” korvaamaan vaan perinteistä korjauskeskeistä näkökulmaa täydentämään, jotta kaikista voisi kehittyä paras versio omasta itsestään.

3.2 Hyvinvointia voidaan opettaa

Samoin kuin fyysistä terveyttä ja kuntoa voidaan kohentaa, mielen hyvinvointia, resilienssiä ja toimintakykyä voidaan lisätä. Positiivinen psykologia on kiinnostunut onnellisuuden, tai ”subjektiivisen hyvinvoinnin”, kokemuksista, siitä, mikä tekee elämästä elämisen arvoista. Subjektiivinen hyvinvointi koostuu kolmesta tekijästä: elämäntyytyväisyydestä sekä positiivisista ja negatiivisista tuntemuksista (Diener, 1984). Mitä korkeampi on elämäntyytyväisyys, mitä enemmän ihminen kokee positiivisia emootioita ja mitä vähemmän negatiivisia emootioita, sen onnellisempi hänen katsotaan olevan. Määritelmällisesti onnellisuus ja subjektiivinen hyvinvointi ovat synonyymejä (Diener, 1984). Asuinympäristö ja rakennukset voivat merkittäväällä tavalla vaikuttaa ihmisen onnellisuuden kokemuksiin (Steemers, 2019; Sternberg, 2009).

Onnellisuuden kanssa korreloivat sekä aikuisilla että lapsilla mm. itsetunto, elämän mielekkyyden kokemukset, sosiaaliset suhteet, ekstroversio, toiveikkuus ja omien vahvuuksien tunteminen (Argyle, 2003). Koululaisen onnellisuuteen ovat voimakkaasti yhteydessä kaikki koulun ihmiskontaktit, opettajilta saatu tuki ja ymmärrys ennemmin kuin akateemiset tai taitoaineiden oppimistulokset (Uusitalo-Malmivaara, 2012). Vastaavasti yksinäisyyden kokemukset ja erityisesti kiusaaminen vähentävät onnellisuutta huomattavasti. Koulun tehtävä on kasvattaa hyvinvoivia lapsia ja nuoria, joilla on riittävästi tulevaisuudessa tarvittavia taitoja. Sekä OECD (2019) että kansalliset opetussuunnitelmat (Opetushallitus, 2014) korostavat pehmeiden, usein ei-kognitiivisten luonnetaitojen opettamista. Näitä kutsutaan usein myös nimellä ”2000-luvun taidot”, ja niihin kuuluvat muun muassa luovuus, kommunikaatio, kriittinen ajattelu ja yhteistyötaidot. Niiden hallinta ennustaa onnellisuutta ja monipuolista menestymistä enemmän kuin älykkyysosamäärä tai muut perinteiset, akateemiset testitulokset (Heckman & Rubinstein, 2001; Duckworth & Seligman, 2005).

3.3 PERMA-teoria

Professori Martin Seligmanin intressit siirtyivät opitun avuttomuuden ja mielen pahoinvoinnin tutkimisesta kohti hyvinvoinnin ja kukoistuksen tutkimista tämän vuosituhannen alussa. Vuonna 2011 hän julkaisi teoksensa *Flourish* (kukoistus), jossa hän kritisoi aiempaa teoriaansa onnellisuudesta yksipuolisena esityksenä ihmisen hyvinvoinnin tekijöistä. Seligmanin tavoitteena oli luoda kukoistuksen teoria, joka ottaisi laajemmin huomioon ne seikat, jotka tunnetaan hyvinvoinnin keskeisiksi rakentajiksi. Kukoistuksen teorian nimeksi tuli PERMA sen sisältämän viiden tekijän, ”pilarin”, alkukirjaimen perusteella.

P = Positive emotions. Positiivisilla emootioilla tarkoitetaan myönteisiä, hedonistisia tunnetiloja, jotka syntyvät ilon ja mielihyvän kokemisesta. Tähän liittyvät sekä aistinautinnat että saavuttamisen ilo, optimismi ja kyky kokea kiitollisuutta ja antaa anteeksi. Positiivisten tunnetilojen saavuttamisella on vahva biologinen pohja. Osa ihmisistä kokee herkemmin euforiaa ja muita kohottavia emootioita kuin toiset, herkemmin dysforiaan taipuvaiset ihmiset. (Seligman, 2011, s. 16.)

E = Engagement. Engagement tarkoittaa sitoutumista, liittymistä ja perusteellista paneutumista, uppoutumista toimintaan eli flowta (Csíkszentmihályi, 1997). Kun ihminen on täysin syventynyt toimintaansa, hän saattaa unohtaa ajan ja paikan ja kokea suurta tyydytystä tekemisestä itsestään. Tämä voi tapahtua riippumatta siitä, onko tekeminen erityisen ”hyödyllistä” tai tuottavaa. Flown kokemiselle oleellista on haasteiden ja kykyjen tasapaino eli tekeminen on juuri sopivan vaikeaa tekijänsä taitotasoon nähden. Tyypillisesti flown kokeminen mahdollistuu, kun ihminen saa käyttää juuri hänelle itselleen ominaisia vahvuuksia ja kykyjä tekemisessään. (Seligman, 2011, s. 16-17.)

R = Relationships. Relationships viittaa ihmissuhteisiin, hyvinvointimme kulmakiveen. Läheisten ja luottamuksellisten ihmissuhteiden muodostaminen on turvallisuudentunteen perusta, jota rakennetaan jo ensimmäisinä elinvuosina. Toimivat ihmissuhteet luovat elämälle syvyyttä ja merkityksellisyyttä ja sitovat ihmisen yhteisöön. Varsinkin kun elämä kolhii, sosiaalinen turvaverkko ympärillä on usein ratkaiseva kannattelijä. Toisaalta elämän suurimmat onnenhetket ja riemut myös koetaan yleensä jaettuina muiden kanssa. (Seligman, 2011, s. 20.)

M = Meaning. Meaning on merkityksellisyyttä ja tarkoituksellisuutta. Merkityksellisyyden kokemus syntyy osallisuudesta johonkin suurempaan ja toimimisesta korkeamman päämäärän hyväksi kuin esimerkiksi oman välittömän hyvinvoinnin edistämisestä.

Merkityksellisyyttä voi kokea esimerkiksi osallistuessaan hyväntekeväisyyteen, puolustamalla ekologisia arvoja tai vähemmistöjen oikeuksia tai tuottamalla ihmisille elämyksiä vaikkapa taiteen keinoin. Merkityksellisyyden kokemus liittyy hyödyllisyyden kokemukseen ja tietoisuuteen siitä, että omalla toiminnallaan voi vaikuttaa myönteisesti ympäristöönsä. (Seligman, 2011, s. 17.)

A = Accomplishment. Accomplishment tarkoittaa tavoitteiden saavuttamista, suorittamista ja aikaansaamista. Ihmiset tavoittelevat mitä erilaisimpia saavutuksia, hankkivat pätevyyksiä, keräävät suorituspisteitä usein niiden itsensä vuoksi vailla erityisiä tarpeita niiden käytölle. Suorituksia hankitaan myös vaikka ne eivät johtaisi positiivisiin tunnetiloihin, toisi merkityksellisyyden kokemusta tai tukisi ihmissuhteita. Voimme kokea accomplishment-tyydytystä saadessamme esimerkiksi palapelin valmiiksi, vaikka prosessi olisi ollut tuskallinen emmekä olisi matkan varrella kokeneet flowta, saati positiivisia tunteita. "Tulipa tehtyä" ja "nyt se on ainakin valmis" ovat toteamuksia, joita lausutaan saavuttamisten jälkeen, "olen saanut jotain aikaiseksi". (Seligman, 2011, s. 18-19.)

Jokainen edellä mainituista viidestä PERMA-teorian pilarista tukee hyvinvointia ja mahdollistaa kukoistusta omalla tavallaan. Jokainen pilari on tärkeä omana itsenään, riippumattomasti muista pilareista. PERMA:n pilarit eivät myöskään palvele välineinä saavuttaa muuta hyvää vaan ovat itsessään päämääriä. PERMA-teoria on yksi positiivisen psykologian tunnetuimmista, ja sitä on sovellettu lukuisille elämänaloille. Teoriaa on tutkittu muun muassa kasvatustieteissä, hoivatieteissä, lääketieteessä, työpsykologiassa ja rakennussuunnittelussa (Positive Psychology Center, 2020).

4 Arkkitehtuuri hyvinvoinnin takana

4.1 Arkkitehtuuri ja hyvinvointi

”Ihmistieteistä peräisin olevat käsitteet on käännettävä tilaa koskeviksi määritelmiksi, joita suunnittelija voi hyödyntää. Näin arkkitehtuurilla voi olla suuri merkitys inhimillisen kukoistuksen saavuttamisessa.” (Stevens ym., 2014, s. 59)

Arkkitehtuuri hyvinvointia tuottavana tekijänä ei ole uusi asia. Kuitenkaan hyvinvoinnin tuottaminen ei länsimaissa ole ollut arkkitehtuurin keskiössä vaan välitön funktionaalisuus on ohjannut suunnittelua. Tällä vuosituhanalla tieteenalojen vuoropuhelun tiivistyttyä ymmärrys ihmisen hyvinvoinnin kokonaisvaltaisuudesta on näkynyt myös rakennussuunnittelussa. Tilan ja hyvinvoinnin välistä yhteyttä on selvitetty niin sosiaalitieteiden, käyttäytymistieteiden kuin lääketieteen aloilla. Lääketieteen professori Esther Sternbergin (2009) tutkimukset tervehdyttävän ympäristön vaikutuksesta ja sairaala-arkkitehtuurin osuudesta siihen, ovat esimerkki tästä.

Viime vuosikymmenellä arkkitehtuuri otti yhä suurempia askeleita hyvinvoinnin tukemiseen.

Professori Koen Steemers (2019, s. 1) kirjoittaa: *”Jotta inhimillistä hyvinvointia voitaisiin todella parantaa, rakennussuunnittelun on edettävä yli yksittäisten muuttujien, kuten lämpötilan tai kosteuden, optimoinnista holistisempiin lähestymistapoihin, joilla mahdollistetaan ihmisen terveyttä edistävä toiminta.”* Kuten positiivisen psykologian paradigmassa kaikkiaan, myös arkkitehtuurissa on Steemersin mukaan suuntauduttava hyvinvointia tukeviin tekijöihin huonovointisuutta ehkäisevien tekijöiden ohella. Steemers (2019) mainitsee viisi keskeistä periaatetta, joita hyvinvointia tuottavan arkkitehtuurin tulisi noudattaa.

Yhteenliittyminen (connect). Sosiaalisten suhteiden määrä ja laatu korreloivat hyvinvoinnin kanssa.

Pysy aktiivisena (keep active). Fyysinen aktiivisuus alentaa sekä henkisen että fyysisen huonovointisuuden oireita.

Havainnoi (take notice). Tietoisuus ajatuksista ja huomion kiinnittäminen nykyhetkeen alentavat stressin, ahdistuksen ja masennuksen oireita.

Opiskele (keep learning). Pyrkimykset muotoutuvat varhain, ja ympäristö muovaa niitä. Osallistuminen esimerkiksi taito- ja taideaineisiin on yhteydessä kohonneeseen hyvinvointiin.

Ole antelias (give). Prososiaalisella toiminnalla kuten vapaaehtoistyöllä ja avun tarjoamisella on myönteinen yhteys onnellisuuteen.

Steemersin esittämät viisi kohtaa ovat huomattavan yhdenmukaiset PERMA-teorian viiden pilarin kanssa. Erona on lähinnä fyysisen terveyden sisältyminen Steemersin luetteloon. Itse asiassa PERMA-teorian laajennuksessa muotoon PERMAH Peggy Kern ja Michelle McQuaid (2017) lisäsivät ”positiivisen terveyden” (positive Health) kuudenneksi pilariksi Seligmanin (2011) luomaan teoriaan. Yleensä PERMA-teoriaa käsitellään kuitenkin vain viisikohtaisena, niin myös tässä tutkimuksessa.

Suomessa Kaisa Nuikkinen on väitöskirjassaan ”Koulu ja hyvinvointi, Teoriaa ja käyttäjän kokemuksia peruskouluarkkitehtuurista” (2009) tutkinut koulurakennusten ja käyttäjien kokeman hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä. Nuikkisen hyvinvoinnin käsite pohjautuu Allardtin (1976) teoriaan, jonka mukaan hyvinvointi syntyy ihmisten perustarpeiden tyydyttämisestä elintason (having), yhteisyyssuhteiden (loving) ja ihmisenä olemisen (being) kautta. Nuikkinen hahmotteli Allardtin teoriaa kouluarkkitehtuuriin ja päätyi lopputulokseen, jonka mukaan ideaalin, oppimista tuottavan koulurakennuksen olisi otettava huomioon seuraavat seikat: opetuksen järjestelymahdollisuudet, sosiaalisten suhteiden muodostuminen, ilmapiiri, itsensä toteuttamisen mahdollisuudet, terveys ja turvallisuus (Nuikkinen, 2009, s. 94-95). Nuikkisen mukaan parhaiten opitaan, kun opiskeluympäristö tukee opetuksen tavoitteita, sisältöä ja oppimisprosessia. Nuikkinen korostaa koulurakennuksen mahdollisuuksia vaikuttaa oppimiseen välillisesti.

Nuikkisen työssä esimerkkinä oli Helsingin Ylä-Malmilla sijaitseva Soinisen koulu, joka edusti uudenlaista koulurakentamisen ajattelua 1990-luvulla. Koulurakennuksesta järjestettiin arkkitehtuurikilpailu 1994. Ilmari Lahdelma suunnitteli koulun voittaneen ehdotuksensa pohjalta. Koulun suunnittelufilosofiana oli luoda siitä ”lasten kaupunki” kortteleineen, toreineen ja aukioineen (Båsk, Helsingin Sanomat 15.03.1998). Koulu valmistui 1997. Rakennuskokonaisuuteen tehtiin kotisolut omilla sisäänkäynneillään, niissä ei ollut kiinteitä luokkahuoneita ja opiskelutilat avautuivat käytäville. Henkilökunnalle suunniteltiin oma olohuone. Koulussa on lisäksi terapiatiloja kehitysvammaisille oppilaille. Monessa mielessä Soinisen koulussa toteutuivat ne piirteet, joita hyvinvointia tukevassa koulutalossa 1990-luvulla ajateltiin tarvittavan.

Jukka Sulonen kirjoittaa artikkelissaan ”Koulurakennuksen kielioppi” (2011, s. 156) fyysisellä ympäristöllä olevan vaikutus hyvinvointiin ja viihtyvyyteen. Kuitenkin hän korostaa toimintakulttuurin luovan viime kädessä koulun ilmapiirin. Sulosen mukaan arkkitehtuurin suunnitellut ja suunnittelemattomat merkitykset ja rakennuksen sielu täydentyvät ja muodostuvat käytössä ja hyvä rakennus edesauttaa sielun kehittymistä. Hyvän rakennuksen syntyä taas edesauttaa, jos suunnitteluprosessin aikana hankkeen

osapuolien tavoitteet ovat yhdensuuntaisia ja erilaiset lähestymiskulmat pääsevät ruokkimaan toisiaan. Sulonen hahmottelee esityksessään joustavaa koulua, jossa yleisopetustilat ja aineopetustilat varustettaisiin yleispäteviksi työpajoiksi, jotka muuntautuisivat moneen tarpeeseen. Vuorovaikutuksen lisääminen kouluun sijoitettavien kohtaamispisteiden avulla on myös esillä Sulosen artikkelissa.

InnoSchool-hankkeessa, joka toteutettiin Teknillisen korkeakoulun, Helsingin ja Lapin yliopistojen välisenä yhteistyönä, tavoitteena oli monitieteinen tutkimus tulevaisuuden koulusta, jossa arkkitehtuuri, ympäristö, pedagogiikka ja palvelut kohtaavat (Smeds, Krokfors, Ruokamo & Staffans, 2010). InnoSchool-hankkeen kokoavan raportin johdannossa mainitaan seuraavaa: *”Koulu pyrkii tyydyttämään heidän (käyttäjien ja ympäristön toimijoiden) elämänmittaisen ja -laajuisen oppimistarpeensa ja tätä kautta myös lisäämään yhteisön hyvinvointia”* (Smeds ym., 2010, s. 13). Lähtökohtanaan hyvinvointia aktiivisesti tuottavasta oppimisympäristöstä InnoSchool-hankkeessa ei puhuta, vaan koulurakennus nähdään koko kylää palvelevana erilaisten toimintojen joustavana keskuksena.

4.2 PERMA-teoria arkkitehtuurissa

PERMA-teoriaa ovat arkkitehtuuriin ensimmäisten joukossa soveltaneet belgialaiset Ann Petermans ja Ruth Stevens. Ann Petermans työtovereineen kysyy artikkelissaan Happiness in place and space: Exploring the contribution of architecture and interior architecture to happiness (Petermans & Nuyts, 2016), millaiset mahdollisuudet arkkitehtuurilla on tukea ihmisten onnellistumista. He löytävät tähän monia väyliä, mutta toteavat suunnittelijan olevan usein haasteiden edessä. Työtä ei tehdä suoraan ”maksavalle asiakkaalle” vaan kouluja, hoitolaitoksia ja toimistotiloja suunnitellaan suurille ihmisjoukoille, joissa tarpeet ovat moninaiset, ja yksittäisten ihmisten mieltymykset voivat paljonkin vaihdella. He peräänkuuluttavatkin tilojen joustavuutta ja monenlaisten toimintamahdollisuuksien suunnittelua. Kyseessä olevassa artikkelissa Petermans ja Nuyts kertovat jakavansa tanskalaisen arkkitehtuurin professori Mary-Ann Knudstrupin (2011) ajatukset, joiden mukaan hyvinvoinnin elementtejä tulisi painottaa suunnittelussa vähintään yhtä paljon kuin teknisiä, rationaalisia ja taloudellisia kohtia.

Onnellisuuden elementtien operationalisoimiseksi arkkitehtuurin käyttötarpeisiin Petermans ja Stevens alkoivat tutkia Seligmanin (2011) PERMA-teoriaa. Jo vuonna 2014 he julkaisivat Suomessa pidetyssä konferenssissa (Proceedings of the 6th Annual Architectural Research Symposium in Finland 2014: Designing and Planning the Built

Environment for Human Well-Being) artikkelin, jossa he muotoilivat päämääriä tilasuunnittelulle, jotta käyttäjän hyvinvointi voisi kasvaa. Tässä tutkimuksessaan he muovasivat PERMA-teorian pilareita (sisustus-)arkkitehtuurin kielelle käyttäen esimerkkikohteena ikääntyneiden hoivakotia. Gerontologista hyvinvointikirjallisuutta hyödyntäen he sanoittivat PERMA-teoriaa uudelleen siten, että mindfulness ja nautinnollisuus tulivat P:n (positive emotions), toimintaa sisältävä E:n (engagement), tyydyttävät sosiaaliset suhteet R:n (relationships), kontrolliuskomus M:n (meaning) ja itsensä toteuttaminen A:n (accomplishment) kohdalle.

Stevensin ym. (2014) opiskelijat keräsivät etnografista aineistoa selvittääkseen, mitkä seikat hoivakotien arkkitehtuurissa todellisuudessa voivat palvella PERMA-teorian kehikossa. Lopputuloksena he päätyivät seitsemään kohtaan: empatia, mielentilan kohottaminen, sosiaaliset taidot, itsenäisyys, muistuttaminen, haastavuus ja vahvistaminen. Empatia tarkoittaa, että tilan on tuettava käyttäjän mahdollisuutta huomioida toiset. Mielentilan taas oletetaan kohoavan, kun tila aktivoi ja innostaa käyttäjiään aistien kautta. Tilojen on suotava mahdollisuus harjoittaa sosiaalisia taitoja. Itsenäisyyttä voidaan lisätä, kun tila tukee omatoimisuutta. Tilojen on myös muistutettava menneestä ja toisaalta haastettava tarjoamalla mahdollisuuden kokeilla ja oppia uutta. Lisäksi tilan on tuettava käyttäjiensä henkistä lujuutta ja valtaistettava heitä.

Vuonna 2019 Stevens, Petermans ja Vanrie julkaisivat artikkelin Design for human flourishing: A novel design for a more human architecture. Tässä kokoavassa tutkimuksessaan he lanseerasivat käsitteen ”Kukoistusta tuottavasta suunnittelusta”, jonka keskiössä on empaattinen suhtautuminen tilan käyttäjiin ja lisääntynyt tarve yhä suurempaan eri ammattikuntien väliseen yhteistyöhön suunnitteluprosesseissa.

5 Tutkimusmenetelmät

5.1 Vastaajat ja aineiston keruu

Tämän tutkimuksen aineisto muodostui 23:lle opetusalan ammattilaiselle suunnatusta kyselystä. Vastaajista viisi oli luokanopettajia, kolme alakoulun erityisluokanopettajia kolme yläkoulun aineenopettajia, neljä yläkoulun oppilaanohjaajia, neljä lukion oppilaanohjaajia ja neljä ammattikoulun opettajia. Käytän heistä kaikista nimitystä ”opettaja” yksinkertaisuuden vuoksi. Kaksi luokanopettajaa täytti yhdessä vastauslomakkeen, ja käsittelen heidän vastaustaan yhtenä, siten lopullinen vastausten määrä on 22.

Kyselyssä tiedusteltiin opettajien näkemyksiä siitä, miten koulun arkkitehtuuri voi lisätä oppilaiden ja opettajien hyvinvointia. Sähköinen kysely rakennettiin PERMA-teorian viiteen kohtaan nojautuen. Opettajilta kysyttiin lisäksi, minkä kouluasteen rakennukseen heidän ajatuksensa kohdistuvat ja tuntevatko he koulua, joka jo toteuttaisi PERMA-teorian periaatteita (näitä esimerkkikouluja ei käsitellä tässä tutkimuksessa). Taustamuuttujana opettajilta kysyttiin heidän ammattinimikkeensä (esim. luokanopettaja, yläkoulun aineenopettaja jne.). Opettajien vastaukset jakautuivat koskemaan niitä kouluastetyppejä, joissa he itse parhaillaan työskentelivät. Kuitenkin vastaukset olivat melko riippumattomia siitä, millaista koulua opettaja oli ajatellut, ts. samoja periaatteita oli luettavissa alakoulua, yhtenäiskoulua tai lukiota koskevissa vastauksissa. Toki erityisluokanopettajien vastauksissa korostuivat oppilashuollolliset ja terapiatilojen tarpeet enemmän kuin muilla. Aineiston pienuudesta johtuen en kuitenkaan jaotellut vastauksia sen mukaan, mitä kouluastetyppejä ne koskivat vaan käsittelin vastaukset yhtenä kokonaisuutena.

Vastaajat osallistuivat Helsingin yliopiston HY+-täydennyskoulutuslaitoksen järjestämälle Voimaa ohjaukseen ja opetukseen -opintojaksolle kevätlukukaudella 2020. Tämän opintojakson kaksi ensimmäistä kertaa (tammikuussa ja helmikuussa 2020) käsitelivät positiivista kasvatusta. Kouluttajana toimi erityispedagogiikan dosentti Lotta Uusitalo. Koulurakennuksen mahdollisuutta tukea hyvinvointia ja sen kautta oppimista käsiteltiin noin yhden tunnin verran ensimmäisen opintopäivän aikana. PERMA-teoriaan osallistujat perehtyivät laajemmin näiden kahden opintopäivän aikana.

Ensimmäisen opintopäivänsä jälkeen osallistujat kotitehtävänä vastasivat kyselyyn kouluttajansa Lotta Uusitalon jakaman linkin kautta. Kyselyn tarkoitus oli pilotoida PERMA-teorian käyttökelpoisuutta hyvinvointia tuottavan koulurakennuksen tutkimukseen, joka

mahdollisesti toteutetaan Helsingin yliopistossa. Kysely laadittiin Tutkimuseettisen neuvoston ohjeistuksen mukaisesti. Vastaaminen oli vapaaehtoista ja nimetöntä, ja tutkittavat antoivat luvan käyttää vastauksiaan opinnäytetyössä. Sain aineiston käyttööni Uusitalolta kandidaatintyötäni varten. Aineistoa säilytetään Helsingin yliopistossa.

5.2 Kyselylomake

Vastajia kehoitettiin kirjoittamaan vapaasti ja mielikuvitustaan käyttäen ”Miten rakennus ja sen välitön ympäristö voisivat parhaiten tukea oppilaiden ja henkilökunnan hyvinvointia ja oppimista?” Taulukkoon 1 on koottu täsmälliset lomakkeessa esitetyt viisi kysymystä. Koko kyselylomake on tämän työn liitteenä 1.

Tutkimuslomakkeen PERMA-teoriaa koskevat kysymykset

Positiivisilla emootioilla tarkoitetaan myönteisiä tunnetiloja, jotka syntyvät ilon ja mielihyvän kokemisesta. Tähän liittyvät sekä aistinautinnnot että saavuttamisen ilo, optimismi ja avarakatseisuus (avoimuus kokemuksille). **Millaisessa koulurakennuksessa olisi kaikkien helppo saavuttaa myönteisiä tunnetiloja?**

Engagement tarkoittaa sitoutumista, liittymistä ja perusteellista paneutumista toimintaan, flowta. **Miten koulurakennus voisi tukea niiden löytymistä oppilailla ja opettajilla?**

Relationships tarkoittaa ihmissuhteita. Niissä onnistuminen, oman paikan löytäminen yhteisössä ja luottamuksen syntyminen ovat hyvinvoinnin kulmakivi. **Miten koulun arkkitehtuuri voi tukea monenlaisten ihmissuhteiden syntymistä, mahdollistaa erilaisten sidosryhmien vuorovaikutuksen ja ehkäistä klikkiytymistä ja kiusaamista?**

Meaning on merkityksellisyyttä ja tarkoituksellisuutta. Merkityksellisyyden kokemus syntyy osallisuudesta johonkin suurempaan ja toimiminen korkeamman päämäärän hyväksi kuin esim. oman välittömän hyvinvoinnin edistämiseksi. **Miten koulu voisi mahdollistaa tiloja ja tilanteita, joissa osallistuminen esim. yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen olisi helpompaa?**

Accomplishment tarkoittaa saavuttamista, suorittamista ja aikaansaamista. Realististen päämäärien asettaminen ja niiden saavuttaminen ovat osa onnellisuutta. **Miten sekä**

koulun yleiset tavoitteet että jokaisen omat päämäärät voitaisiin helpommin saavuttaa koulun arkkitehtonisilla ratkaisuilla?

5.3 Aineiston analysointi

Vastausten pituudet vaihtelivat muutamasta sanasta 10 virkkeeseen. Kaikkiaan aineistoa kertyi kaksi sivua vastausta kohden eli yhteensä 10 sivua. Tulostin ja luin kaikki vastaukset ensin kahteen kertaan kysymyskohtaisesti. Sen jälkeen alleviivasin vastauksista nousseita käsitteitä ja yhdistin ne teemoiksi PERMA-teorian pilareiden mukaisesti. Analysointi oli deduktiivista ja PERMA:n käsitteisiin nojaavaa. Vastaukset itsessään olivat monilta kohdin päällekkäisiä ja samat käsitteet toistuivat monissa kohdin. Esimerkiksi vastaaja saattoi käyttää sanaa ”muovautuvuus” jokaisessa viidessä vastauksessaan. Teemoittelun tarkoitus oli tiivistää aineistoa pyrkien kuitenkin mahdollisimman autenttisesti heijastamaan vastaajien ääntä (Eskola & Suoranta, 2003, s. 178-180).

Teemoittelun jälkeen muodostin teemoista kategorioita. Kategorisoinnissa lähtökohta oli induktiivinen ja pragmaattinen eli muodostamani teemat ryhmittelin käsitteelliseksi kokonaisuuksiksi, jotka voisivat ohjata käytännön suunnittelutyötä.

Esimerkiksi vastauksissa (kysymykseen kolme, Relationships) toistuivat maininnat ”väljyys”, ”avoimet tilat” ja ”ei mitään nurkkia”. Nämä yhdistin teemaksi *avaruus*. Toisaalta vastauksissa samaan kysymykseen ilmeni myös toivomuksia pienemmistä, rauhallisista työskentelyn ja kohtaamisen tiloista (muun muassa maininnat ”hiljaiset tilat”, ”keskittyminen”). Nämä yhdistin teemaksi *rauhalliset kohtaamispaikat*.

Kategoriat muodostin eri PERMA-pilareista tiivistetyistä teemoista. Esimerkiksi kategoria *tarkoituksenmukaisuus* sisältää teemat *aistihavainnot* (tila on terve, akustiikka ja värimaailma ovat kunnossa, ilma on raikas), *tilojen monipuoliset ominaisuudet* (kaikki koulun vaatimat toiminnallisuudet löytyvät rakennuksesta ja tilat joustavat tarvittaessa), *oma tarkoituksenmukainen tila* (ainekohtaiset luokat, oppilashuollon tilat jne.), *turvallisuus* ja *hyvät työskentelyvälineet*.

6.1. P, Positive emotions, myönteiset tunnetilat

Ensimmäinen kysymys koski koulurakennuksen mahdollisuutta lisätä myönteisiä tunnetiloja eli PERMA-teorian kohtaa P, Positive emotions. Vastaukset painottuivat aistihavaintoihin. Valoisuus mainittiin 17 vastauksessa sisältäen sekä luonnonvalon että keinovalaistuksen mainintoja. Toiseksi tärkeimmäksi seikaksi, joka esiintyi 12 vastauksessa, nousi onnistunut akustiikka. Väreihin kiinnitettiin paljon huomiota. Vastaukset jakautuivat koskemaan "rauhallista värimaailmaa" ja "vaaleita ja pehmeitä sävyjä".

Aistihavaintojen ohella tärkeäksi kokonaisuudeksi nousi luonto, mahdollisuus yhteyteen kasvi- ja eläinmaailman kanssa. Puu rakennusmateriaalina mainittiin usein. Rakennukseen toivottiin kasvihuonetta tai viherkasveja, toisaalta koulutaloa ympäröivä luonto koettiin voimakkaasti positiivisia tunnetiloja lisääväksi.

Avarat tilat mainittiin yhdeksässä vastauksessa. Toisaalta taas toivottiin myös pieniä, rauhallisia tiloja, "majoja". Vastauksissa yksittäiset maininnat koskivat mm. taidetta, liikuntapaikkoja, tietotekniikkaa, kestäviä materiaaleja, esteettömyyttä ja siisteyttä.

Kaikkiaan teemoiksi nousivat aistihavainnot, luonto, ja tilojen monipuoliset toiminnalliset ominaisuudet.

Opettaja 5 (erityisluokanopettaja, alakoulu):

"-avara ja valoisa -rauhoittava värimaailma, luonto jatkuu ikkunoiden kautta sisälle - rauhallinen, ääniä akustoiva ja pehmentävä -erilaisia tiloja muunneltavissa toimintojen mukaan -turvallinen"

Opettaja 9 (oppilaanohjaaja, lukio):

"Avarat, monipuoliset tilat. Hyvä ilmanvaihto, piristäviä elementtejä kuten väritys ja valaistus. Yhteisiä muunneltavia tiloja mutta myös perinteisiä luokkatilaja ja mahdollisuus työskennellä rauhassa."

Opettaja 12 (aineenopettaja, yläkoulu):

"Materiaaleista puu, luonnonmateriaalit, luonnonkivi. Harmoninen värimaailma. Piha, jolla alueita leikkiin ja pelaamiseen, mutta myös niitty, kivikkopuutarha, kasvihuone tai hyötykasviviljelmä ym joita voisi hyödyntää myös opiskelussa...."

6.2 E, Engagement, sitoutuminen

Toinen kysymys koski koulurakennuksen mahdollisuutta lisätä sitoutumista eli PERMA-teorian kohtaa E, Engagement. Engagement tarkoittaa paitsi sitoutumista, liittymistä ja perusteellista paneutumista toimintaan, flowta. Miten koulurakennus voisi tukea niiden löytymistä oppilailla ja opettajilla?

Vastauksissa painottuivat oppilaan oman vaikuttamismahdollisuuden tärkeys. Seitsemän vastaajaa mainitsi osallistamisen tai mukana olemisen sitouttavina tekijöinä.

Oma tila tai paikka työskennellä mainittiin kuudessa vastauksessa. Koulurakennuksen vyöhykkeisyys ja toimintojen jakaminen selkeisiin osastoihin mainittiin neljässä vastauksessa seikkaperäisesti.

Teemoiksi nousivat mahdollisuus vaikuttaa ja oma, tarkoituksenmukainen tila.

Opettaja 6 (ammattikoulun opettaja)

"Opiskelijat ja opettajat voisivat osallistua omien taukotilojensa suunnitteluun, millä lisättäisiin sitoutumista."

Opettaja 13 (ammattikoulun opettaja):

"- oma tila, luokka - kotipesä, paikka, josta voi tehdä oman ryhmän näköistä, jossa on paikka omille tavaroille ja jatkumoa projektitoille, esityksille, askarteluille..."

Opettaja 22 (oppilaanohjaaja lukiossa):

"Jokaisella luokalla olisi vastuullaan vuorollaan akvaario, kasvihuone, ruokalassa avustaminen, siistijöiden apuna oleminen eli oppilaat ja luokat sitoutettaisiin välittämään koulusta kuin omastaan. Oppitunteja ja tehtäviä olisi hyvä pilkkoa sopiviin annoksiin ja tätä toimintaa tukeva ympäristö tuo tekemiseen intoa eli jos koulussa on monenlaisia erilaisia oppimistiloja. Oppimistaja ja työn imua tukee koulupäivän rakentuminen selkeästi etenevään toimintaan ja tätä voi tukea koulun eri tilat (esimerkkinä selkeästi välituntialue, ruokailualue, toiminnallinen alue, rauhallinen/hiljainen alue). Välituntipaikkoina voisi olla esim. liikkumiseen kannustava ympäristö: parkouralue, seinäkiipeily, lisäksi paikka jossa eri oppimisaiheita voisi harjoitella pelinomaisesti, yhdessä tekemiseen innostava yhteisöllinen tila, aktiivinen tekemällä oppimiseen kannustava (rakentelua, pulmatehtäviä) tukeva tila..."

6.3 R, Relationships, ihmissuhteet

Kolmas kysymys koski koulussa muodostuvia ihmissuhteita eli PERMA-teorian kohtaa R, Relationships. Miten koulun arkkitehtuuri voi tukea monenlaisten ihmissuhteiden syntymistä, mahdollistaa erilaisten sidosryhmien vuorovaikutuksen ja ehkäistä klikkiytymistä ja kiusaamista?

Vastauksissa selvimmin näkyi avaran tilan tarve ja halu päästä eroon käytävistä ja kapeikoista. 13 vastauksessa väljyys ja tilavat kohtaamispaikat mainittiin jollain tavoin. Lisäksi toivottiin mahdollisuutta rauhalliseen kanssakäymiseen ja hiljaisia soppia. Valvonnan helpottuminen ja läpinäkyvyys kiusaamisen ehkäisemiseksi tulivat useassa vastauksessa esiin. Kahvittelu-, esiintymis- ja muita aktiviteettitiloja mainittiin myös, samoin muunneltavuuden mahdollisuus.

Teemoiksi tämän kysymyksen vastauksista tulivat avaruus, rauhalliset kohtaamispaikat ja turvallisuus.

Opettaja 3 (ammattikoulun opettaja):

"Avarat yhtenäiset tilat, joissa kuitenkin kaikille oma työrauha (luokka). Erilaista tekemistä tarjolla, jonka kautta voi hakeutua muiden läheisyyteen."

Opettaja 15 (oppilaanohjaaja yläkoulussa):

"Sellainen, jossa on matala kynnyys liikkua tiloista toisiin. Esim opettajanhuoneen olisi hyvä olla sellaisessa paikassa, jonne oppilaat voivat tulla matalalla kynnyksellä. Mielellään sellainen tila, jonne näkee"

Opettaja 22 (oppilaanohjaaja lukiossa):

"Tilat, joissa sekä isot että pienet oppilaat joutuvat tekemisiin keskenään ja kummitoiminta (esim. 5.lk 1.lk kummeina) olisi mahdollista. Yhteinen välituntitarvikekioski, jonka työvuorot vaihtuvia eli tulee kanssakäymistä. Kirjasto, jossa samalla lailla työvuorot. Keittiövuorot myös vaihtuvilla vuoroilla luovat yhteyksiä koulun muun henkilökunnan ja oppilaiden välille. Esiintymislava, jossa voisi olla olen stage tapahtumia esim. kuukausittain. Eli yhteiseen tekemiseen, pienempien auttamiseen mahdollistavat monipuoliset tilat ja tekemiset toisivat oppilaat toisilleen tutummaksi."

6.4 M, Meaning, merkityksellisyys

Neljännessä kysymyksessä tiedusteltiin vastaajien näkemystä siitä, miten koulurakennus voisi auttaa merkityksellisyyden ja tarkoituksellisuuden kokemisessa ja miten koulu voisi mahdollistaa tiloja ja tilanteita, joissa osallistuminen esimerkiksi yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen olisi helpompaa?

Vastauksissa useimmin mainittu käsite oli yhteiskäyttö. Vastaajat toivoivat tiloja, jotka olisivat myös muiden kuin oppilaiden ja koulun henkilökunnan käytössä. Kaikkiaan 10 vastaajaa mainitsi tämän. Toiseksi eniten toivottiin mahdollisuutta tuoda kouluun eri alojen vaikuttajia, kouluttajia ja asiantuntijoita. Tämä näkyi yhdeksässä vastauksessa. Kierrätystorit, lemmikkien hoitomahdollisuus ja puutarha olivat esillä useissa vastauksissa.

Teemoiksi tulivat ”yhteiskunta kouluun” -ajattelu ja käytännön toiminta yhteiseksi hyväksi.

Opettaja 2 (oppilaanohjaaja lukiossa):

”- vaihtuvat näyttelyt käytävien näyttelyalueilla -opiskelijakunnan tilat -ny-yritystilat -äänestyspiste koululla / vajovaalit -vaikuttamistilaisuudet, palautteenanto tilaisuudet -yhteisten juhlien ja tapahtumien järjestäminen -kerhojen vetäminen lapsille, vanhuksille, vapaaehtoistoiminta -nuorten vaikuttamismahdollisuuksien opettaminen ja menetelminen käyttäminen koulun päätöksen teossa -screenit,, infotaulut, lähetysten seuraaminen, helppo tekininen, yhteisöllinen”

Opettaja 4 (aineenopettaja yläkoulussa):

”Koulurakennus olisi jonkinlainen monitoimitila, jossa olisi myös kunnan tai kaupungin hallinnollisia tiloja. Oppilailla voisi olla jokin yhteys esim yhteinen ruokailu kunnantalon työntekijöiden kanssa. Tämä mahdollistaisi luontevan kanssakäymisen ja keskustelun esim samassa ruokapöydässä. Tämä mahdollistaisi luontevan ajatustenvaihdon ja oppilaiden ideat tulisivat kunnan päättäjien tietoon ilman turhia välikäsiä. Oppilaiden ideoiden toteutuessa heidän käsityksensä itsestä osana yhteiskuntaa lisäänty”

Opettaja 20 (aineenopettaja yläkoulussa):

”Paljon erilaisia kerhoja, ja oppilaat aktiivisesti toimimaan yhteisön hyväksi heitä kuunnellen.”

6.5 A, Accomplishment, saavuttaminen

Viides kysymys koski suorittamista, saavuttamista ja aikaansaamista. Miten sekä koulun yleiset tavoitteet että jokaisen omat päämäärät voitaisiin helpommin saavuttaa koulun arkkitehtonisilla ratkaisuilla?

Tämä kysymys osoittautui haastavaksi. Yksi opettaja jätti kokonaan vastaamatta ja kolme kirjoitti kysymyksen olevan vaikea. Kolmessa vastauksessa näkyi tarve saada näyttelytiloja, joissa työt olisivat esillä. Tarkoituksenmukaiset välineet oppimiseen mainittiin niin ikään kolmessa vastauksessa. Monipuolisuus ja omat työskentelytilat eri ikäisille oppilaille olivat myös esillä.

Teemoiksi nousivat tila valmiille töille ja työskentelyvälineet.

Opettaja 1 (luokanopettaja):

"- Monipuoliset muunneltavat luokkatilat. Pöydät joita voidaan yhdistellä tai pitää yksittäin. - Pöytien korkeus muunneltava, voi halutessaan seistä! - Jokaisella täytyy olla jokin oma paikka/laatikko/hylly tms. jossa omia tavaroita voi säilyttää, myös opettajilla. - Omat luokkatilat, joita voidaan yhdistellä tarpeen mukaan - Luokkahuoneet jaoteltu kouluun ikäluokan mukaan? 1.-2. luokkalaisten luokka suunniteltu erillaiseksi kuin 5.-6. luokkalaisten? ..."

Opettaja 2 (oppilaanohjaaja lukiossa):

"-yksilöllisiä oppimistiloja, jotka mahdollistavat esim. oman aikataulun mukaisen etenemisen ja sen testaamisen esim. tenttilaboratorio -näyttelytilat, screenit, joissa voidaan tehdä näkyväksi opiskelijoiden kurssitöitä, retkien tunnelmia, koulu juhlien kuvasatoa tai harrasteosaamista"

Opettaja 13 (ammattikoulun opettaja):

"- opetussuunnitelman mukaiset välineet ja varusteet - eriyttämisen mahdollisuus - tilojen muunneltavuus - tilojen monikäyttöisyys"

6.6 Yhteenveto tuloksista

Opettajien vastauksista viiteen kysymykseen kokosin seuraavat 12 teemaa:

PERMA-teoria	Aineistosta kootut teemat
Positive emotions	<i>aistihavainnot, luonto, tilojen monipuoliset toiminnalliset ominaisuudet</i>
Engagement	<i>mahdollisuus vaikuttaa ja oma, tarkoituksenmukainen tila</i>
Relationships	<i>avaruus, rauhalliset kohtaamispaikat ja turvallisuus</i>
Meaning	<i>”yhteiskunta kouluun” -ajattelu, käytännön toiminta yhteiseksi hyväksi</i>
Accomplishment	<i>tila valmiille töille ja hyvät työskentelyvälineet</i>

Teemat yhdistin edelleen neljäksi kategoriaksi *tarkoituksenmukaisuus*, *muovautuvuus*, *avoimuus* ja *yhteys ulkomaailmaan*. Yksi teema saattoi sijoittua useampaankin kategoriaan. Teemojen sijoittelu kategorioihin tapahtui aineistolähtöisesti eli induktiivisesti ja sen lisäksi pragmaattisesti. PERMA-teoria ohjasi alkuperäistä kysymyksenasettelua ja teemoittelua, mutta deduktiivisesti löydettyjen teemojen päällekkäisyys ja pyrkimys abstrahoida aineistoa pidemmälle puolsivat induktiivista kategorisointia. Näin PERMA-teorian viiden pilarin avulla kerätty aineisto voi ohjata koulurakennuksen suunnittelua ja antaa lähtökohtia arkkitehtuurille.

Kategorioiden otsikointi on ymmärrettävissä monella tasolla, esimerkiksi *muovautuvuus* tarkoittaa sekä tilojen fyysistä muunneltavuutta että tilan käyttäjien monipuolisuutta (oppilaat, koulun henkilökunta ja ulkopuoliset käyttäjät). *Avoimuus* niin ikään tarkoittaa sekä tilojen avaruutta että avautumista ympäröivään maailmaan, sekä luontoon että yhteiskunnallisiin toimijoihin.

tarkoituksenmukaisuus

aistihavainnot

tilojen monipuoliset toiminnalliset ominaisuudet

oma tarkoituksenmukainen tila

hyvät työskentelyvälineet

turvallisuus

muovautuvuus

tilojen monipuoliset toiminnalliset ominaisuudet

mahdollisuus vaikuttaa

kohtaamispaikat

”yhteiskunta kouluun”

avoimuus

”yhteiskunta kouluun”

tila valmiille töille

avaruus

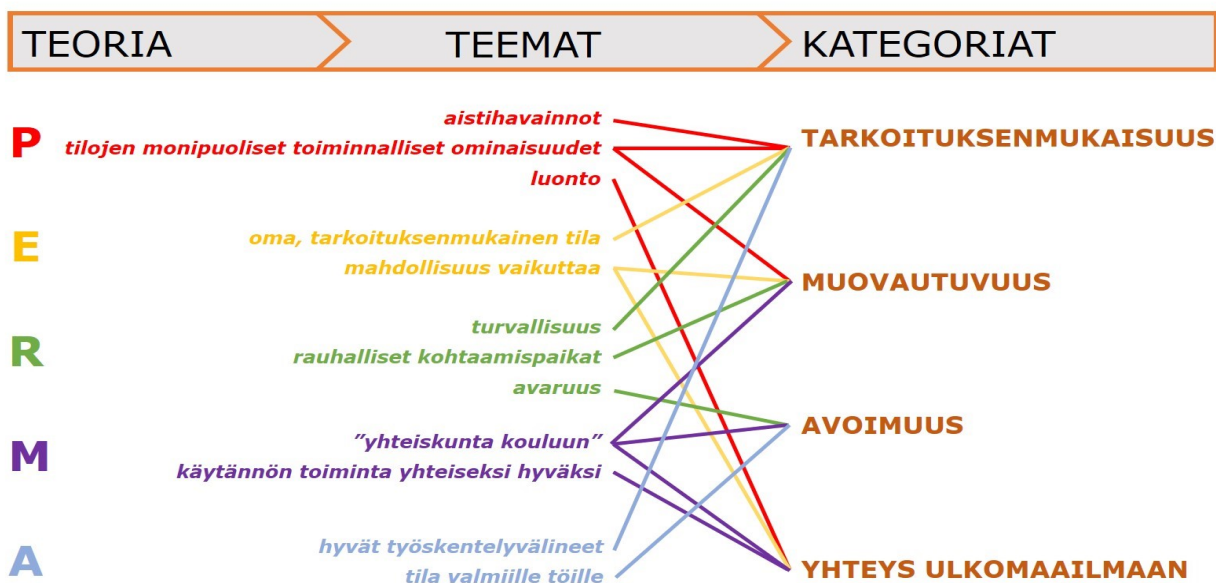
yhteys ulkomaailmaan

luonto

käytännön toiminta yhteiseksi hyväksi

mahdollisuus vaikuttaa

”yhteiskunta kouluun”

Juha Kankaisto

7.1. Tutkimuksen yleinen tarkastelu

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten koulurakennus voi tukea käyttäjiensä hyvinvointia. Tätä varten tiedusteltiin opettajien näkemyksiä hyvinvoivasta koulurakennuksesta Seligmanin (2011) PERMA-teorian viiteen kohtaan nojautuen. Informantteina toimi 23 opettajaa ja oppilaanohjaajaa usealta kouluasteelta. He vastasivat e-lomakkeella lähetettyyn kyselyyn, jossa oli avovastaustilat kuhunkin viiteen kohtaan. Opettajien vastaukset analysoitiin teemoittamalla ja yhdistämällä teemoista yleisemmät kategoriat, *tarkoituksenmukaisuus*, *muovautuvuus*, *avoimuus* ja *yhteys ulkomaailmaan*.

Nuikkinen kirjoitti omassa väitöskirjassaan (2009, 94-95), että hyvinvoivan koulun ja sen rakennuksen on kyettävä toteuttamaan seuraavat seikat: opetuksen järjestelymahdollisuudet, sosiaalisten suhteiden muodostuminen, ilmapiiri, itsensä toteuttamisen mahdollisuudet, terveys ja turvallisuus. Oman tutkimukseni tulokset ovat yhteneviä Nuikkisen tulosten kanssa seuraavilta osin: *tarkoituksenmukaisuus* ja *muovautuvuus* kohdistuvat samoihin tekijöihin kuin Nuikkisen opetuksen järjestelymahdollisuudet sekä terveys ja turvallisuus. Koulurakennusta tuskin voidaan sanoa tarkoituksenmukaiseksi, jos siellä ei voida toteuttaa opetussuunnitelmaa tai jos opetusta annetaan (fyysiselle) terveydelle haitallisissa tiloissa. *Avoimuus* ja *yhteys ulkomaailmaan* koskevat pitkälti Nuikkisen määrittelemiä sosiaalisia suhteita ja ilmapiiriä. *Muovautuvuus* ja *yhteys ulkomaailmaan* vastaavat Nuikkisen määrittelemiä itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia.

Selvin painotusero Nuikkisen ja omien tulosteni välillä on havainto koulun tarpeesta avautua ympäröivään maailmaan ja muovautua yhä heterogeenisempiin toimintoihin. Koulurakennusta eivät tämän tutkimuksen vastaajat halunneet nähdä erillisenä ”suljettuna” laitoksena vaan elävänä osana yhteiskuntaa. Vastaajien joukossa oli sekä suuremman koulukokonaisuuden että kyläkoulujattelun puolestapuhujia. He kaikki toivoivat avointa vuoropuhelua, yhteistyötä ja tilojen avaamista monenlaisiin käyttötarpeisiin.

Stevens työryhmineen (2014) käytti PERMA-teoriaa seniorien palvelutalojen suunnittelun kehyksenä. Heidän löytämiinsä kohtiin, ”spatiaalisiin missioihin” (empatia, mielentilan kohottaminen, sosiaaliset taidot, itsenäisyys, muistuttaminen, haastavuus ja vahvistaminen), verrattuna omat kategorisointini ovat laajemmat. Yhtäläisyyksiä on kuitenkin aihesisällöissä. Stevensin ym. empatia ja sosiaaliset taidot sopivat Avoimuus ja

Yhteys ulkomaailmaan -kategorioihini. Itsenäisyys, haastavuus, muistuttaminen ja vahvistaminen sisältävät samoja ajatuksia kuin kategoriani Tarkoituksenmukaisuus, Muovautuvuus ja Yhteys ulkomaailmaan. Stevensin ym. mielentilan kohottaminen -kohta voi koostua samoista tekijöistä kuin kategoriani Avoimuus ja Muovautuvuus. Stevensin ja kumppanien luokittelemat tekijät koskevat kuitenkin aivan eri käyttäjäkunnan tarpeita, eikä tuloksia siksi ole mielekäästä suoraan vertailla omiini. Ihmisten perustarpeet hyvinvoinnin taustalla ovat kuitenkin samat elämän loppuun asti. Näitä ovat tarve toteuttaa itseään, tarve päättää omista asioista ja tarve liittyä yhteen toisten kanssa (Ryan & Deci, 2000). Suunnitteluratkaisuissa nämä tarpeet tulisi ottaa huomioon. Steemersin (2019) teeseissä (yhteenliittyminen, aktiivisuus, havainnointi, opiskeleminen ja anteliaisuus) hyvinvointia tukevien rakennusten edellytyksistä ihmisten perustarpeet on myös huomioitu hyvin.

7.2 Tutkimuksen rajoitukset

Aineiston pienuudesta johtuen opettajien vastaukset analysoin yhtenä kokonaisuutena tekemättä eroa sen välillä, oliko vastaaja esimerkiksi alakoulun erityisluokanopettaja tai lukion oppilaanohjaaja. Vastaukset heijastelivat antajansa toimenkuvaa ja toivat siten erilaisia näkökulmia hyvinvoivaan kouluun. Ristiriitaisia vastaukset eivät kuitenkaan keskenään olleet minkään kysymyksen kohdalla. Koska vastaajia oli vain 23, aineiston ei voi myöskään olettaa olevan saturoitunut. Suurempi määrä vastaajia olisi todennäköisesti antanut lisää informaatiota, täydentänyt muodostettuja kategorioita tai tuonut ainesta kokonaan uuteen. Esimerkiksi arkkitehtuurin estetiikka ei noussut esiin muilta osin kuin materiaalien ja värien osalta. Muotoiluun ja sommitteluun liittyvät maininnat puuttuivat myös. Näitä olisi saattanut tulla, mikäli vastaajissa olisi ollut taito- ja taideaineiden opettajia.

Vastaajat olivat tutustuneet PERMA-teoriaan opintojaksolla, jonka yhteydessä heitä pyydettiin vastaamaan tämän tutkimuksen kyselyyn. Vaikka opettajat tunsivat teorian, sen soveltaminen fyysisen koulurakennuksen ominaisuuksiin ei kaikilta osin ollut helppoa. Erityisesti kysymys, miten koulurakennus voisi edistää PERMA-teorian Accomplishment-kohtaa eli suorittamista ja saavuttamista, oli hankala. Onkin ilmeistä, ettei arkkitehtuuri voi toteuttaa käyttäytymistieteiden piiriin luodun teorian kaikkia piirteitä yhtä hyvin. Kuten Stevens työtovereineen (2014; 2019) toteaa, haasteena on kääntää inhimillinen kieli tilojen kieleksi. PERMA-teorian täsmällinen operationalisointi arkkitehtonisiksi ratkaisuksi hakee siis vielä muotoaan, ja se mitä Stevens on selvittänyt työssään senioritalojen suunnittelussa ei sellaisenaan sovi koulujen suunnitteluun.

7.3 Päätelmiä

Koulurakennusten evoluutiota ja kouluarkkitehtuurin suhdetta hyvinvointiin voisi kuvata jatkumolla:

Rakennus, jossa opetetaan taitoja, joiden avulla on mahdollisuus saavuttaa parempi elintaso ja sitä kautta kasvanut hyvinvointi (1900-luvun alusta 1960-luvulle).

Rakennus, jossa hyvinvointi otetaan huomioon oppimista edistävänä tekijänä (1960-2010).

Rakennus, joka ensisijaisesti tukee oppilaiden hyvinvointia, jotta oppilas voi oppia paremmin sekä koulussa että ympäröivässä maailmassa (2010-).

Oma tutkimukseni koskee koulurakennusten evoluution kolmatta vaihetta, jossa hyvinvoinnin tukeminen on koulurakennuksen ensisijaisia tehtäviä. Tutkimusaineistosta muodostamani kategoriat voi myös asettaa tärkeysjärjestykseen:

Tarkoituksenmukaisuus-vaateen täyttämällä lunastaa jo opetussuunnitelman koulurakennukselle asettamat ehdot. Rakennus on terve ja siellä on tilat kullekin oppiaineelle, ruokala, saniteettitilat jne.

Muovautuvuus on toive, jonka täytyessä rakennus tarjoaa mahdollisuuksia monenlaiseen toimintaan, ei pelkästään opetukseen. Jos muovautuvuuden vaade toteutuu, rakennus voi toimia oppimiskeskuksena, joka palvelee laajaa käyttäjäjoukkoa.

Avoimuus tarkoittaa sekä tilojen avaruutta että avautumista ympäristöön. Tämän vaateen täyttyminen saattaa jo edellyttää merkittävää taloudellista panostusta varsinkin, jos edellisistä ehdoista ei tingitä. Suuret valoisat luokahuoneet, leveät käytävät ja aulat ovat ylellisyyttä. Toisaalta *Avoimuus* pitää sisällään myös halun toimia läpinäkyvästi ja mahdollistaa työntekijöiden ja oppilaiden hyvän vuorovaikutuksen. Luokkien ja muiden oppimistilojen sijoittelu voi vaikuttaa ratkaisevasti siihen, millaiseksi vuorovaikutus muodostuu. Yksittäisenä tekijänä avoimuudesta mainittiin vielä oppilastöiden esillepanon mahdollisuus. Oppilaiden töiden näkyminen kouluissa on tärkeä osallistava tekijä, joka alleviivaa valmiiksi saatetun asian tärkeyttä ja kohottaa tekijänsä kokemusta

merkityksellisyydestä. ”Tuolla on työ, jonka minä tein. Se on esillä ja kaikki voivat sen nähdä”. Tämän avoimuuden toiveen voisi kuvitella olevan helposti toteutettavissa. Suunnittelussa on kuitenkin varattava selkeästi paikat töiden ripustamiselle, vitriinit, näyttörüudut ym., joiden avulla oppilaiden kädenjälki pääsee luontevasti ja muuhun ympäristöön sopien esiin.

Neljäs tutkimukseni kategoria eli *Yhteys ulkomaailmaan* käsitti toiveen luonnon läheisyydestä ja mahdollisuudesta toimia käytännössä yhteiseksi hyväksi ja vaikuttaa. Luonnon tai luonnonmukaisuuden tuntua toivottiin jollain tavoin jokaisen vastaajan kirjoituksissa. Miten esimerkiksi keskustakoulu voi vastata tähän, on hyvän suunnittelun kysymys. Materiaalivalinnat, viherseinät ja valaistuksen ratkaisut voivat tässä tukea. Kaikkiaan toiminnallinen yhteys ulkomaailmaan koettiin nykypäiväisen, hyvinvointia ja kukoistusta tuottavan koulun ehdoksi. Koulu ei voi olla konkreettisesti eikä symbolisesti eristäytynyt linnake, jota muurit ja portit varjelevat molempiin suuntiin vaan avoin keskus, joka mahdollistaa aidon ja luonnollisesti tapahtuvan vuoropuhelun ympäristön kanssa. Koulurakennuksen sijainti ja tilojen sijoittelu määräävät paljolti sen, miten ympäröivä maailma toivotetaan sinne tervetulleeksi. Jos koulun ympärillä on muita palveluita, koulu voi aidosti toimia lähiseudun ihmiset kokoon kutsuvana keskuksena.

InnoSchool-hankkeessa (Smeds ym. 2010, s. 240) kootuissa teeseissä keskeinen ”välittävän koulun” tekijä on juuri yhteys ulkomaailmaan. Hankkeen toteuttajien mukaan tulevaisuuden koulu on verkottunut keskus, joka on lähellä; ”koulu keskellä kylää”. Kouluun tulee olla helppo tulla ja koulun on tuotettava oppimista muillekin kuin koululaisille. Samalla koulun tulisi olla globaali, yhteydessä koko maailmaan teknologian keinoin.

Kaikkiaan InnoSchool-hankkeen teesit (Smeds ym. 2010, s. 240-254) ovat yhteneviä omien tuloksieni kanssa. Monipuolisuus, muovautuvuus ja avoimuus olivat jo tuolloin suunnittelun lähtökohtia. Yli vuosikymmen sitten aloitetun hankkeen jälkeen on luonnollisestikin tapahtunut paljon. Osa InnoSchoolin ajatuksista tuntuu itsestään selviltä, kuten teknologian, kirjaston ja liikuntatilojen lisääntynyt (yhteis-)käyttö koulurakennuksissa. Varovasti voisi sanoa myös arvojen edelleen pehmentyneen. Informanttini puhuivat lasten oikeudesta oppia omalla tavallaan, löytää persoonallista toimijuuttaan ja mahdollisuuksia toteuttaa itseään monin tavoin. Formaalin kouluoppimisen ja informaalin, koulun ulkopuolella tapahtuvan oppimisen rajoista, jotka InnoSchoolissa olivat vielä esillä, ei kukaan maininnut mitään. Ilmeisesti oppimiskulttuurin muutos ja digitalisaatio ovat liudentaneet rajoja siinä määrin, ettei keskustelua aiheesta juuri enää käydä. Oppilaskeskeisyys on mainittu jo InnoSchoolissa,

mutta käytännössä oppilaiden vaikutusmahdollisuuksien konkreettisesta lisäämisestä ei vielä kirjoitettu paljon. Luonto, eläimet, kestävä kehitys ja muut ekologiset arvot olivat esillä jo InnoSchoolissa. Mikäli vastaava hanke toteutettaisiin nyt, niin ne painottuisivat varmasti vielä voimakkaammin.

Kuten Sulonen Koulurakennuksen kielioppi -artikkelissaan (2011, 156) kirjoittaa, ”fyysisellä ympäristöllä on vaikutus hyvinvointiin ja viihtyvyyteen, mutta koulun ilmapiirin ratkaisee toimintakulttuuri”. Fyysiset tekijät muovaavat toimintakulttuuria, avaavat tai sulkevat mahdollisuuksia vuorovaikutukseen ja käytännön toimintaan. Miten koulurakennus voisi heti pihallaan herättää positiivisia tuntemuksia, jotka synnyttäisivät halua astua peremmälle ja uskallusta kokeilla ja oppia uutta? Tähän toivottavasti uusien koulujen suunnittelijat pystyvät vastaamaan.

Oma tutkimukseni on kokeilu soveltaa PERMA-teoriaa kehiksenä käyttäjien mielipiteiden kuulemiseksi, jotta koulurakennusten suunnittelussa voitaisiin ottaa entistä paremmin huomioon käyttäjiensä hyvinvointi. Kaikkiaan kokeilua voi pitää onnistuneena, sillä vastauksista oli mahdollista kiteyttää teemoja ja kategorioita suunnittelun suuntaviivoiksi. Selvää on, että käyttäjien mielipidettä tulisi kuulla suunnittelun eri vaiheissa, kun kaikki rakentamisen reunaehdot ovat selvillä. Omassa aineistossani osa toivomuksista oli realistisia ja todennäköisesti helposti toteutettavia, osa taas hieman vaativampia (esimerkiksi kanala koulun yhteydessä). Koulun henkilökunnan sitoutuneisuus oman koulunsa suunnitteluun ja tiivis yhteistyö arkkitehtien kanssa ovat lähtökohta, kun hyvinvointia tuottavalle pedagogiikalle haetaan fyysistä ympäristöä. Oppilaiden mukaanotto soveltuvissa määrin on toivottavaa ja kertoo siitä, että heidät aidosti on osallistettu prosessiin.

Tulevaisuuden koulurakennusratkaisuissa hyvinvointifunktio tulee nousemaan, sillä maailman monimuotoistuessa koulu on harvoja paikkoja, joihin käytännössä koko ikäluokka tulee. Koulu itsessään paitsi opettaa hyvinvointitaitoja, voi sitä parhaimmillaan myös tuottaa. Palveluiden kohdentaminen koulurakennuksiin ja niiden välittömään läheisyyteen voi tukea koko ympäröivän yhteisön tarpeita.

Lähteet

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Juva: WSOY.

Argyle, M. (2003). 18 causes and correlates of happiness. *Well-being: The foundations of hedonic psychology*, 353.

Båsk, I. Huomisen koulutalosta tuli lasten kaupunki. *Helsingin Sanomat* 15.3.1998.

Csikszentmihályi, M. (1997). *Creativity: Flow and the psychology of Discovery and Invention*. New York: Harper Perennials.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542–575.

Duckworth, A. L., & Seligman, M. E. (2005). Self-discipline outdoes IQ in predicting academic performance of adolescents. *Psychological science*, 16(12), 939-944.

Eskola, J. & Suoranta, J (2003) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Jahoda, M. (1958). Joint commission on mental health and illness monograph series: Vol. 1. Current concepts of positive mental health. Basic Books.

Halila, A. (1949-50). Suomen kansakoululaitoksen historia. Ensimmäinen osa. Kansanopetus ennen kansakoulua ja kansakoululaitoksen synty. Helsinki: WSOY.

Heckman, J. J., & Rubinstein, Y. (2001). The importance of noncognitive skills: Lessons from the GED testing program. *American Economic Review*, 91(2), 145-149.

Hirvonen, E. (2019). Käyttäjän koulu. Käyttäjäkokeimuksia 2010-luvun avoimesta fyysisestä oppimisympäristöstä Kandidaatintyö. Arkkitehtuurin koulutusohjelma Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu. Aalto-yliopisto.

Joye, Y. (2007). Architectural lessons from environmental psychology: The case of biophilic architecture. *Review of general psychology*, 11(4), 305-328.

Kansallisbiografia. Gezelius Johannes vanhempi (1615-1690). Lainattu 19.2.2020 osoitteesta <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/2252>.

Kern. P. & McQuaid (2017). The PERMAH well-being survey. Lainattu 19.01.2020 osoitteesta <https://permahsurvey.com/>.

Knudstrup, M.-A. (2011). The relationship between architectural design and subjective well-being. Paper presented at the international conference Architectural design and care model. Madrid, Spain.

Konttinen, J. 2020. Ei luokkia, ei seiniä. Koulut ovat nyt "avoimia oppimisympäristöjä". Kuka niin päätti ja miksi? Helsingin Sanomat 26.1.2020.

Laasonen, P. (2012). Gezelius, Johannes vanhempi. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- . Lainattu 19.4.2020. osoitteesta <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-002252>.

Lilius, H. 1982. Suomalaisen koulutalon arkkitehtuurihistoriaa. Kehityslinjojen tarkastelua keskiajalta itsenäisyyden ajan alkuun. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Joye, Y. (2007). Architectural lessons from environmental psychology: The case of biophilic architecture. Review of general psychology, 11(4), 305-328.

Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S. & Särkkä, H. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Helsinki: Opetushallitus.

Museovirasto. 1970-luvun koulu. Lainattu 20.1.2020 osoitteesta <http://www.koulurakennus.fi/1970-luvun-koulu>

Noddings N., 2003. Happiness and education. Cambridge: Cambridge University Press.

Nuikkinen, K. 2009. Koulurakennus ja hyvinvointi. Teoriaa ja käytännön kokemuksia peruskouluarkkitehtuurista. Tampere: Tampere University Press.

OECD (2019). OECD future of education and skills 2030. Lainattu 11.04.2020 osoitteesta <http://www.oecd.org/education/2030-project/>

Opetushallitus (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Lainattu 29.01.2020 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelmien-perusteet>.

Petermans, A., & Nuyts, E. (2016). Happiness in place and space: Exploring the contribution of architecture and interior architecture to happiness. The Design & Emotion Society.

Positive Psychology Center (2020). PERMA theory of well-being and workshops. Lainattu 29.01.2020 osoitteesta <https://ppc.sas.upenn.edu/learn-more/perma-theory-well-being-and-perma-workshops>

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American psychologist*, 55(1), 68-78.

Seligman, M. (2011). *Flourish: a visionary new understanding of happiness and well-being*. Free Press.

Seligman, M. & Csíkszentmihályi, M. (2014). Positive psychology: An introduction. In *Flow and the foundations of positive psychology* (s. 279-298). Dordrecht: Springer.

Seligman, M. & Csíkszentmihályi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14.

Smeds, R., Krokfors, L., Ruokamo, H. & Staffans, A. (toim.) (2010). *InnoSchool – välittävä koulu. Oppimisen verkostot, ympäristöt ja pedagogiikka*. SimLab Report Series 31. Aalto- yliopiston teknillinen korkeakoulu.

Stemers, K. (2019). Architecture for well-being and health. *Daylight & architecture*, 23, 6-27. (<http://thedaylightsite.com/architecture-for-well-being-and-health/>)

Sternberg, E. M. 2009. *Healing spaces. The science of place and well-being*. Massachusetts: Harvard University Press.

Stevens, R., Petermans, A., & Vanrie, J. (2019). Design for Human Flourishing: A Novel Design Approach for a More 'Humane'Architecture. *The Design Journal*, 22(4), 391-412.

Stevens, R., Petermans, A., & Vanrie, J. (2014). Converting happiness theory into (interior) architectural design missions. Designing for subjective well-being in residential care centers. In Proceedings of the Annual Architectural Research Symposium in Finland (53-67).

Sulonen, J. (2011). Koulurakennuksen kielioppi. Arkkitehtuuritutkimuksen päivät 2011. Tutkimus ja käytäntö -konferenssijulkaisussa. A. Herneoja ym., (toim.). Oulun yliopiston arkkitehtuurin osaston julkaisuja A58, 144-158.

Uusitalo-Malmivaara, L. (2012). Global and school-related happiness in Finnish children. *Journal of Happiness Studies*, 13(4), 601-619.

Uusitalo-Malmivaara, L. (toim.) (2014). Positiivisen psykologian voima. Jyväskylä: PS-kustannus.

Uusitalo-Malmivaara, L. & Vuorinen, K. (2016). Huomaa hyvä! Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luonteen vahvuutensa. Jyväskylä: PS-kustannus.

VIA Institute on Character. Lainattu 29.01.2020 osoitteesta <https://www.viacharacter.org/>.

Wilkinson, R. A., & Chilton, G. (2013). Positive art therapy: Linking positive psychology to art therapy theory, practice, and research. *Art Therapy*, 30(1), 4-11.

Liite 1

Opettajien kyselylomake

Ihannekoulun arkkitehtuuri

Mitä kaikkea koulutalossa voisi olla?
Käytä mielikuvitustasi

Jos rajoitteita ei olisi, millaisessa koulurakennuksessa haluaisit työskennellä?
Miten rakennus ja sen välitön ympäristö voisivat parhaiten tukea oppilaiden ja henkilökunnan hyvinvointia ja oppimista?
Lähtökohtana Seligmanin PERMA-malli, ks. esim.
<https://positivepsychology.com/perma-model/>

Tämä lomake on Helsingin yliopiston hyvinvoinnin kouluympäristön tutkimuksen arkkitehtuuri-osan pilotoiva kysely. Tutkimuksen vastuullisena johtajana toimii erityispedagogiikan dosentti Lotta Uusitalo (lotta.uusitalo@helsinki.fi).
Kiitos vastauksistasi! Ne käsitellään nimettömästi, luottamuksellisesti ja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden mukaisesti.

P = positive emotions	🔍
Positiivisilla emootioilla tarkoitetaan myönteisiä tunteita, jotka syntyvät ilon ja mielihyvän kokemisesta. Tähän liittyvät sekä aistinautinnot että saavuttamisen ilo, optimismi ja avarakatseisuus. Millaisessa koulurakennuksessa olisi kaikkien helppo saavuttaa myönteisiä tunteita?	
Kirjoita viereiseen laatikkoon	<div></div>
E = engagement	🔍
Engagement tarkoittaa sitoutumista, liittymistä ja perusteellista paneutumista toimintaan, flowta. Miten koulurakennus voisi tukea niiden löytymistä oppilailla ja opettajilla?	
Kirjoita viereiseen laatikkoon	<div></div>
R = relationships	🔍
Relationships tarkoittaa ihmissuhteita. Niissä onnistuminen, oman paikan löytäminen yhteisössä ja luottamuksen syntyminen ovat hyvinvoinnin kulmakivi. Miten koulun arkkitehtuuri voi tukea monenlaisten ihmissuhteiden syntymistä, mahdollistaa erilaisten sidosryhmien vuorovaikutuksen ja ehkäistä kiikkymistä ja kiusaamista?	
Kirjoita viereiseen laatikkoon	<div></div>
M = meaning	🔍
Meaning on merkityksellisyttä ja tarkoituksellisuutta. Merkityksellisuuden kokemus syntyy osallisuudesta johonkin suurempaan ja toimiminen korkeamman päämäärän hyväksi kuin esim. oman välittömän hyvinvoinnin edistämiseksi. Miten koulu voisi mahdollistaa tiloja ja tilanteita, joissa osallistuminen esim. yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen olisi helpompaa?	
Kirjoita viereiseen laatikkoon	<div></div>
A = accomplishment	🔍
Accomplishment tarkoittaa saavuttamista, suorittamista ja aikaansaamista. Realististen päämäärien asettaminen ja niiden saavuttaminen ovat osa onnellisuutta. Miten sekä koulun yleiset tavoitteet että jokaisen omat päämäärät voitaisiin helpommin saavuttaa koulun arkkitehtonisilla ratkaisulla?	
Kirjoita viereiseen laatikkoon	<div></div>
Millaiseen kouluun ideasi kohdistuvat ensisijaisesti?	🔍
Oppilaitoksen tyyppi	<div><div>Päiväkoti-alakoulu</div><div>Alakoulu</div><div>Yläkoulu</div><div>Yhtenäiskoulu</div><div>Lukio</div><div>Yhtenäiskoulu-lukio</div><div>Oppimiskeskus, jossa kirjasto, liikuntatiloja ym</div></div>
Ammattisi?	🔍
Toimin pääasiallisesti seuraavassa tehtävässä	<div><div>Luokanopettaja</div><div>Erityisopettaja</div><div>Erityisluokanopettaja</div><div>Aineenopettaja, alakoulu</div><div>Aineenopettaja, yläkoulu</div></div>
Jos et toimi missään em. tehtävistä, missä tehtävässä toimit?	<div></div>
Esimerkkikoulu	🔍
Tiedätkö koulua, jonka fyysiset puitteet ovat huomattavan onnistuneet? Mitä osin? Tukevatko ne erityisesti jotakin PERMA-teorian osista? Mitä tällä koulun nimi on ja missä se sijaitsee? Oletko itse kyseisessä koulussa toissa?	<div></div>
Tuleeko mieleesi vielä jotain?	🔍
Halutessasi voit vielä kirjoittaa vapaasti, millaiset tekijät oppimisen fyysisissä ympäristöissä voisivat parantaa hyvinvointia ja oppimista.	<div></div>
Yhteystietosi (vapaaehtoinen)	🔍
Jos haluat myöhemmin osallistua haastatteluun tai muuten ideoita lisää ihannekoulutalon arkkitehtuuriin liittyviä asioita, kirjoita tähän sähköpostiosoitteesi. Nimesi ei tulla missään vaiheessa julkaisemaan ellei sitä itse halua.	<div></div>
Lämmin kiitos vastauksistasi. Seuraavalla sivulla paina VALMIS.	🔍